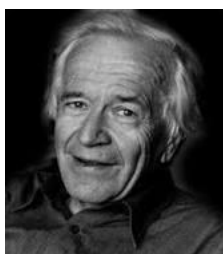

Nils Christies *Tolv råd om skriving* fra 1983 – hva kan vi få ut av dem i dag?

Skrivenatt 15. mars 2018, Akademisk skrivesenter, Universitetet i Oslo
Innlegg ved Frøydis Hertzberg, professor emeritus, Institutt for lærerutdanning og skoleforskning

Historikk

Nils Christie (1928-2015) var professor i kriminologi ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, og var selv et eksempel på at det går an å skrive om faglige emner for lesere utenfor faget. Hans mest kjente bok, *Hvis skolen ikke fantes* fra 1971, var sentral i debatten om skole og utdanning på 70- og 80-tallet og har i dag nærmest kult-status.

De tolv skriverådene publiserte Nils Christie første gang i *Vidaråsen nytt* i 1983 i en periode da han bodde i Vidaråsen bo- og arbeidsfellesskap for mennesker med psykisk utviklingshemning. Senere ble de trykket opp i juss-tidskriftet *Lov og rett* (1984). I en bearbeidet og sterkt utvidet form publiserte han dem i et kapittel kalt 'Råd om skrift og tale' i *Små ord for store spørsmål*, Universitetsforlaget 2009.

Selv holder jeg meg til originalversjonen, som jeg i dette tilfellet har kopiert fra Arnt Inge Vistnes' *Skriving av masteroppgaver i fysikk* (2012), en håndbok som kan anbefales også til andre enn fysikere:

<https://www.mn.uio.no/fysikk/studier/ressurser/SkriveMasterAIV11.pdf>

De tolv rådene

1. råd: Skriv. Ingen kunne tenke seg å bli snekker ved bare å se på snekkere, eller ved bare å lese om snekkeri. Man må gjøre det selv, få snekkerkunsten inn i ryggmargen ved å trene i håndgrep, og med høvel og hammer. Så også med penn eller skrivemaskin. Man kan ikke lese seg til å skrive. Man må skrive.

2. råd: Lag åpning for mange spor. Hvis man har valgt et tema, eller fått oppgitt et tema, da skal man fritt assosiere, skrive ned noen stikkord, men deretter skynde seg å slippe tanken for å gi plass til nye. Skriv ned, hulter til bulter, alt du kommer på. Men ikke hold på med en tanke, en idé, lenger enn at du senere klarer å finne den igjen. For lang tid på en tanke vil stenge andre ute. Du blir ensporet.

Til å begynne med skal du være åpen for alt. Senere kan du kritisk velge ut og gå i dybden med poengene.

3. råd: Noen trenger å lage detaljerte disposisjoner og så gå systematisk til verks. Men la deg ikke terrorisere til dette om du ikke er av den typen. Kanskje du er en av dem som ikke helt orker å skrive hvis disposisjonen er krystallklar, - da er jo spenningen borte. Da får du nøyde deg med momentene, litt hulter til bulter. Men til slutt må stoffet ordnes, med undertitler og systematikk. Det skal se ut som om det hele er et resultat av en klar, systematisk disposisjon. Ofte er det hjelpsomt å tenke i hovedoverskrifter og avsnittsoverskrifter mens du skriver. Hvis overskriftene angir det sentrale tema, bidrar tanken på dem til å bygge opp teksten omkring dette sentrum.

4. råd: Ikke gå til biblioteket. Gå til deg selv. Til det du selv vet, har erfart, tenker. Skriv oppgaven ut fra egne kilder. Senere skal du selvfølgelig også gå til andre kilder, bibliotek, venner, eksperter med erfaring. Med dette skal du supplere og korrigere. Men om du starter i biblioteket eller med samtaler med andre, mister du lett perspektiv som kanskje bare du kunne bidra med. Du suges inn i hovedtradisjoner, og bidrar ikke til å øke spennvidden i tenkemåten om akkurat det problem du behandler.

5. råd: gjelder ikke for høyt spesialiserte og/eller tekniske fremstillinger. Kanskje ikke, men her er det: Skriv med din yndlingstante eller -onkel i tankene. Et helt alminnelig menneske, en som kan lese, men som ikke er ekspert. Slike mennesker leser av lyst og må fanges inn. Ikke skriv med en kollega i tankene. Overfor en slik vil du ofte være genert for å beskrive de grunnleggende forutsetningene (selv om hun eller han ofte vil trenge en slik beskrivelse), eller du faller for fristelsen til å imponere med å vise fram alle de vanskelige ordene som også du kan mestre. Men omvendt: Ikke skriv med kjæresten i tankene heller. Med kjærester, eller de meget nære i samme hus, nabolag eller landsby, har man ofte et hemmelig eller privat språk som stenger andre ute. De fjernere tanter eller onkler er bedre. Ovenfor dem kan du ikke bruke fremmede ord, bare alminnelige. De leser heller ikke av plikt, slik som kolleger ofte må, i hvert fall om de skal gi deg karakter eller stilling. De leser med begrensede forutsetninger, og du må forklare deg, ikke erklære deg.

6. råd: Begynn med å skrive ned det du har aller mest lyst til å skrive. Ikke begynn med innledningen, hvis du da ikke har spesiell lyst til å skrive akkurat det. Begynn med det du har mest lyst til å skrive (eller minst lyst til), så kommer det andre etter hvert. Til slutt viser det seg kanskje at avsnittet du gruet deg mest til å skrive ble helt overflødig. Du hadde fått sagt det i andre avsnitt, eller du gruet deg fordi avsnittet egentlig ikke passet. Ofte er det lettest å skrive innledningen til slutt.

7. råd: Sett av en fast tid til skrivingen. Denne tiden er det ikke lov å bruke til noe annet enn skriving. Det er ikke lov å rydde i hyllene, rense skrivemaskinen, greie med sentralfyren eller aller først rydde skrivebordet. Enten skriver man, eller så bare sitter man der. Skriving er tungt arbeid, av og til farlig. Fluktmuligheter må tas bort.

8. råd: Lengden av skriveperioden avhenger selvfølgelig av oppgavens omfang. Dreier det seg om en liten oppgave, kan arbeidsøktene godt være lange. En ukes tid kan man godt skrive 12-14 timer i døgnet, hvis de ytre omstendigheter gjør det mulig. Men er oppgaven stor, må dagene organiseres på et annet vis. Min erfaring er at 4-5 timer er passe tid, ellers tar man krefter fra neste dag.

9. råd: Tro ikke at du kan gjøre noe annet vanskelig i produktive skriveperioder. Skriving er for de fleste av oss så slitsomt at vi er på grensen av vår yteevne. Går du utenom skriveperiodene inn i andre vanskelige oppgaver, blir du både for trett, og for distraheret fra det skrivearbeid som i

mellomfasene forberedes i din underbevissthet. Idealsituasjonen for en skriver som er nødt til å holde på over uker og måneder, er enkelt og ytre sett et litt impulsfattig og monotont liv. Noen skriver best om natten. Min erfaring er at det er best å starte fra morgenen. Meget av det forberedende arbeid er utført mens du sov. Bevisstheten er ikke forstyrret av dagens nye impulser.

10. råd: Tving deg selv til å avslutte skrivingen mens du er godt i gang med et poeng eller avsnitt. Ikke hold på til du har skrevet deg ferdig. Slutt mens det er uavsluttet. Det er pinefullt å bryte av mens du ennå har mye å si, mens du ser setningene for deg, og poengene vrirler. Men tving deg til å slutte selv om resten av dagen blir en kamp for ikke å falle for fristelsen til å fortsette. Ved å avbryte før du har tømmt deg selv, har du noe å fortsette med neste dag. Poengene blir ikke borte. Du kommer tilbake på ny, og du får en flyng start. Du slipper å starte med overveldende blanke ark og tvil om hvor du nå skal gå hen i manuskriptet. Dette råd er etter min erfaring det vanskeligste å følge, det er en pine å ikke skrive seg helt ut, men en pine som gjør neste dags skriveperiode til en lyst, selv om neste ettermiddag bringer pinen på ny.

11. råd: Dette er også blant de vanskeligste å etterleve: Ikke les gjennom det du skrev i går eller forgårs. Skriv bare videre. Se fremover. Ikke se på manuskriptet ditt. Til slutt skal du selvfølgelig gå gjennom det hele. Men det er til slutt, etter at du har fått avstand fra formuleringene. Det er som etter en eksamen. Vi husker ofte best de oppgaver vi ikke fikk til å løse, eller ved valgfri alternativ dem vi valgte ikke å besvare. Oppgavene vi besvarte er likesom strøket ut av bevisstheten, dem er vi jo ferdige med. Det er det forkastede som trykker på, sammen med det uferdige. Skrivning består i uavlatelige valg. Hele tiden kunne det velges andre ord, andre former. Antagelig har du umiddelbart valgt den beste formulering. Men med valget har vi gjort oss ferdige med ordet eller formuleringen. Det står jo der, det behøver ikke huskes, vi har kvittet oss med det. Det som derimot lurer i underbevisstheten, er de forhastede ord og formuleringer. Leser vi for hurtig manuskriptet igjennom, blir de forhastede ord for sterke, og vi blir sittende å klusse og kommer ingen vei. Etter noen uker blir de borte. Da vil vi ofte med glede og forbauselse se hvor bra det i grunnen var det vi først skrev ned.

12. råd: Så til slutt det helt banale; skriveredskapen. Velg redskap som passer for oppgaven. Spesielt: Ikke velg redskap som går fortere enn ordene kommer. Til vanskeligere jobber kan det være fornuftig å bruke blyant. Ved enkel skrivning kan man kanskje tenke like fort som skrivemaskinen kan løpe. Personlig blir jeg lammet av den elektriske typen som hele tiden kommer med en svak brumming og ber om mer å gjøre. Noen sjeldne eksemplarer av skrivere har visst evnen til å formulere med tungen og diktere verket inn på bånd. Mine personlige fordommer er at det er vesentlig flere som bruker diktafon enn som burde bruke det. Hvis redskapen er tung å bruke, som en blyant, blir man gjerne litt økonomisk i bruk av ord. Sagaen var knapp i sin form. Fortidens forfattere hadde heller ikke kopieringsmaskiner. Det er kanskje derfor sitatene deres ofte er så korte og sentrale. Disse råd går på problem, og om hvordan problemene skal overvinnes. Slike råd kan ha den utilsiktede virkning at skrivning oppfattes som lidelsesfullt, fælt og farlig. Det er sant, men også helt usant. Først og fremst er jo skrivning i de gode stunder lyst og fryd og glede. Det er selvransakelse og grensegang, utfoldelse og erkjennelse. Usikre på evnene våre er de fleste av oss blitt i det samfunn vi har skapt. Rådene mine tar sikte på å gjenfinne gleden. Alle kan skrive. Skriv!